

sku 76. godišta, pa ćemo se tom prigodom na nju još jednom osvrnuti.

SLAVIA 76 (2007)

MIROSLAV VEPŘEK, Církevněslovanská Modlitba sv. Řehoře a její původ v komparaci s latinskou předlohou (1–11). Crkvenoslavenska *Molitva sv. Grgura* je jedna od molitava u *Jaroslavljevskom molitveniku*, ruskom crkvenoslavenskom ćirilničnom tekstu iz druge polovice 13. stoljeća. Ovu je molitvu, uz sedam drugih molitava iz istog zbornika, izdao 1905. godine A. I. Sobolevskij i iz njegove edicije kasnije ju je preuzeo F. V. Mareš u svojoj antologiji *An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin*, 1979. Oba slavista pretpostavila su da je molitva češkoga podrijetla i vjerojatno prijevod s latinskoga, ali je latinski izvor nik ostao nepoznat. Autor ovoga članka Vepřek navodi da mu je za sada poznato pet latinskih verzija ove molitve (*Oratio sancti Gregorii*), od kojih su mu četiri dostupne za usporedbu s crkvenoslavenskim tekstom. Dolazi do zaključka da je crkvenoslavenskom tekstu najbliža latinska verzija iz sveučilišne knjižnice u Darmstadtu, koja se nalazi u rukopisu Hs 544 iz 11. stoljeća, ali se ipak ne radi o izravnom predlošku. U potonjem tekstu donosi analizu leksika i svraća pozornost na paralele s leksikom teksto-va češkoga podrijetla, s *Besjedama sv. Grgura Velikoga* i s *Drugom stsl. legendom o sv. Vaclavu*. Analiza omogućuje zaključak da je crkvenoslavenski prije-

vod nastao u Češkoj, najvjerojatnije u 11. stoljeću.

Sljedeći članci u 1. svesku 76. godišta objavljeni pod podnaslovom »Materiály a diskuse« prezentirani su na međunarodnom znanstvenom skupu *Církevněslovanská lexikografie 2006*, održanom u Pragu 2006. godine u organizaciji Slavenskoga instituta AV ČR u suradnji s Češkim komitetom slavista i s Komisijom za crkvenoslavenske rječnike (v. P. Stankovska, *Slavia* 75, 471-475).

ТАТЯНА ИЛИЕВА, Принципи на подредбата на преводните съответствия в двуезичните старославянско-гръцки индекси (31–38). U prvom dijelu priloga autorica se osvrće na metodološke probleme koji se javljaju pri sastavljanju dvojezičnih rječnika i indeksa, osobito staroslavensko-grčkih i grčko-staroslavenskih, i na osnovne principe koji se u postojećim indeksima primjenjuju pri oblikovanju njihove strukture. Konkretno prikazuje metodološke principe ugrađene u slavensko-grčki indeks uz izdanje Knjige proroka Ezekijela po rukopisu F. I. 461 RNB u Petrogradu, koji predstavlja zajednički projekt Češke i Bugarske akademije znanosti, i na kojemu autorica radi. Ona ističe da polazi od suvremenoga poimanja leksika kao sustava, te nastoji prikazati složene suodnose između prevedene riječi i prijevoda. Za tu svrhu uvodi neke nove termine kao što su: prijevodni zbir, prijevodni dvojni i trojni

član, prijevodna invarijanta i varijanta, prijevodna dominanta. Velika se pozornost posvećuje u pitanju semantičkih suodnosa prevođenih jedinica i prijevoda. Nakon općega dijela opisana je struktura natuknice u spomenutom indeksu, što je u prilogu ilustrirano primjerima obrade riječi *bêda* i *žiti*.

VÁCLAV ČERMÁK, K finální podobě Řecko-staroslavěnského slovníku-indexu (39–46). Autor se najprije osvrće na povijest istraživanja suodnosa staroslavenskoga jezika i grčkoga leksičkog fonda i na evoluciju ideje o sastavljanju grčko-staroslavenskoga rječnika ili indeksa. O koncepciji *Grčko-staroslavenskog indeksa* uz *Rječnik staroslavenskog jezika* počelo se razmišljati 70-ih godina 20. stoljeća. Prvi je prijedlog formulirao V. Kyas 1978., zatim se problematikom grčko-staroslavenskoga rječnika – indeksa bavila I. Páclová (svoj je prijedlog objavila 1986.) i nakon njezine smrti E. Bláhová (njezin je prijedlog objavila Švábová 1991.). Autor se osvrće na pojedine prijedloge i njihove koncepcije i na probleme koji su bili predmetom diskusija, te na sadašnju koncepciju. Izlaganje je ilustrirano primjerima razvoja i modifikacije koncepcije. U današnje su vrijeme radovi na *Grčko-staroslavenskom indeksu* uvelike napredovali, tako da se od 2008. godine planira početi s izdavanjem ovoga *Indeksa*. Tomu možemo dodati da je 1. svezak predstavljen na 14. slavističkom kongresu u Ohridu.

ЛИЛЈАНА МАКАРИЈОСКА, Концеп-

цијата на македонскиот грчко-црковнословенски индекс (47 – 55). Grčka kartoteka za *Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција* poslužila je za izradu grčko-crkvenoslavenskoga indeksa objavljenoga u Skopju 2003. godine pod naslovom *Речник на грчко-црковнословенски лексички паралели* u redakciji M. Argirovskoga i u suradnji s N. Andrijevskom i A. Ćurkovom. Struktura i opseg grčke kartoteke u Skopju uvjetovale su neke specifičnosti ovoga indeksa. U njemu su obrađeni prije svega biblijski izvori Rječnika, a od nebiblijskih izvora komentar psaltira i jedan triod (*Zagrebski*). Drugi su tekstovi, naime, elektronski ekscerpirani, te ih ručno oblikovana grčka kartoteka ne sadrži. Stanje kartoteke i način ekscerpције naveli su autore na odstupanje od prvotne koncepcije u kojoj se namjeravalo pojedinačno navoditi sve obrađene izvore i lokacije kod svake riječi. Pokazalo se da bi to bilo samo djelomično ostvarivo, jer bi rezultiralo nepoželjnim disproporcijama u prezentaciji materijala, te se zbog toga u konačnoj verziji navode samo oznake pojedinih skupina tekstova (*Evang, Apost, Psalt, comPsalt, Parim, Triod*). Autorica uz ilustrativne primjere opisuje strukturu natuknice i zaključuje da indeks predstavlja temelj za kasniji rad na proučavanju grčko-crkvenoslavenskih paralela u izvorima ekscerpiranima za makedonski Rječnik. Ovaj se rad može usmjeriti npr. na indekse uz pojedinačne tekstove ili na žanrovski koncipirane indekse, te

bi se na taj način postupno kompletirala prezentacija grčko-crkvenoslavenskih suodnosa u cijeloj građi koja se leksikografski obrađuje u *Rječniku crkvenoslavenskog jezika makedonske redakcije*.

ГОРДАНА ЈОВАНОВИЋ, ВИКТОР САВИЋ, Старословенски јеванђељски речник српске редакције (корпус и методологија обраде одредница) (57–64). Autorica se u prvome dijelu zadržava na korpusu evanđeoskih tekstova koji će ući u planirani rječnik, zatim izlaže osnovne principe metodologije obrade natuknica i na kraju objavljuje popis izvora i njihovih kratica. Ekscerpcija izvora započela je s *Miroslavljevim evanđeljem* (cjelovita ili puna ekscerpcija), a nastavila se ekscerpcijom onih dijelova *Vukanova evanđelja* koje ne sadrži *Miroslavljevo* (diferencijalna ekscerpcija). S njima su se uspoređivali ostali tekstovi (paralelna ekscerpcija) na taj način što su se razlike bilježile na poleđini listića. Tako je ekscerpirano oko 100 000 kartica iz 35 srpskih evanđelja i 7 odlomaka u drugim evanđeljima. Ova se evanđelja uspoređuju s četirima kanonskim stsl. evanđeljima i s *Ostromirovim evanđeljem* te sa šest suvremenih srpskih prijevoda Novoga zavjeta. Natuknice se navode u normaliziranoj formi prema raškom pravopisu. U rječniku se razlikuje nekoliko tipova natuknica: temelj rječnika predstavljaju pune natuknice čija je struktura u članku detaljno opisana i ilustrirana primjerom obrade pridjeva *albѣоувъ*. Puna natuknica sadrži uvodni

dio sa zaglavljem, gramatičkim podatkom, stsl. ekvivalentom, frekvencijom, grčkim ekvivalentom i prijevodom na srpski jezik, te zaključkom. Glavni dio natuknice donosi citate uz točne lokacije, varijante obrađivane riječi, ako one postoje, grčke paralele i Vukov biblijski prijevod uz varijante iz drugih suvremenih biblijskih prijevoda. Na kraju dolaze upute na srodne oblike i podaci o zastupljenosti u rječnicima Miklošiča, Daničića i SJS. Osim toga oblikuju se i tzv. poluprazne natuknice koje su u odnosu na punu natuknicu reducirane i donose samo elementarne podatke o riječi, zatim tzv. prazne (zapravo uputne) natuknice, a postoje i tzv. kontrolne natuknice za riječi koje su se ugasile u srpskoj redakciji, ali su postojale u stsl., npr. **balii v. vračъ*. Dodat ćemo da su srpski kolege već izdali ogleadni svezak ovoga rječnika pod naslovom: *Srpskoslovenски речник јеванђеља. Огледна свеска*. Sastavio В. Савић, уредник Г. Јовановић, Београд 2007., iz kojega se dobro mogu uočiti specifičnosti obrade pojedinih natuknica.

В. Б. КРЫСЬКО, Русские исторические словари в кругу церковнославянских словарей (65–71). Na početku se prikazuje povijest crkvenoslavenske leksikografije u Rusiji, i to od prvih leksikografskih pothvata А. Н. Vostokova i I. I. Sreznjevskoga sve do koncepcije crkvenoslavenskoga rječnika koju je razradio А. I. Sobolevskij početkom 20. stoljeća. S obzirom na tadašnje uvjete, u kojima nije bilo moguće po-

mišljati na izradu rječnika crkvenoslavenskog jezika, rad ruskih slavista-leksikografa pod vodstvom Sobolevskoga od sredine 20.-ih godina 20. stoljeća usmjeren je na stvaranje kartoteke za povijesni rječnik ruskoga jezika, odnosno staroruski rječnik. Na temelju ove kartoteke u koju su ipak uključeni i brojni crkvenoslavenski tekstovi, počeo se u Moskvi od 1975. godine objavljivati *Словарь русского языка XI-XVII вв.* koji je do sada stigao do 27. sveska. U prvim svescima iz poznatih razloga crkvenoslavenska je rječnička građa vrlo slabo zastupljena, kao što jasno pokazuju dopune uz 1. svezak ovoga rječnika objavljene 2006. godine. Prisutnost crkvenoslavenskoga leksika u rječniku stalno raste, u čemu ima udio ne samo kvalificirana obrada kartoteke već i permanentno uključivanje novih izvora (njihov je popis objavljen u 27. svesku). Drugi povijesni rječnik koji se izdaje u Moskvi je *Словарь древнерусского языка (XI-XIV вв.)* od kojega je dosada objavljeno 8 svezaka. Osnivačel ovoga rječnika, R. I. Avanesov, postavio je za cilj opisati samo staroruski rječnički fond. Iako su iz izvora programski izostavljene biblijske knjige, *Rječnik staroruskog jezika* sadrži brojne biblijske citate i obrađuje opširnu rječničku građu iz prijevoda prisutnih u staroj slavenskoj pismenosti, i samim time sadrži bogat fond crkvenoslavenskoga leksika. Autor zaključuje da oba spomenuta leksikografska djela imaju karakter kombiniranoga rječnika kompleksnog tipa i ta se njihova karakteristika tijekom

rada na njima pojačava. Upravo zbog rječničkoga fonda staroruskih tekstova ovi rječnici ujedno prikazuju leksičko i duhovno nasljeđe crkvenoslavenske književnosti sačuvano u ruskocrkvenoslavenskim spomenicima.

U 2. svesku ovoga godišta nastavlja se polemika o tzv. ruskim pismenima iz Konstantinova žitija u koju se uključuje VLADIMÍR ŠAUR, **Jaká písme-na našel Konstantin v Chersonu?** (189–192). Autor se u principu slaže s Vintrovim mišljenjem, tj. korekcijom nejasnoga pridjeva »rumьskiyi« i pretpostavkom da se sporno mjesto odnosi na latinicu. Vavřínkovu kritiku smatra neopravdanom. S tim ciljem analizira uporabu i značenjsko razlikovanje pridjeva *rimьskiyi*, *rumьskiyi* i *latinьskiyi*, od kojih se prvi odnosi na grad ili imperij (rimski), drugi na pismo (latinični), a treći na jezik (latinski). Ova tri značenja dobro je razlikovao autor *Žitja Konstantinova*, dok je miješanje i nerazlikovanje pridjeva *rimьskiyi*, *rumьskiyi*, odnosno neshvaćanje termina *rumьskiyi* kasnijega podrijetla.

ZDENKA RIBAROVA,
SLAVOMIRA RIBAROVA